

Opponensi vélemény

Somogyi Alfréd habilitációs szaktanulmányához

1. A munka általános opponensi értékelése

Somogyi Alfréd habilitációs dolgozata szakszerűen megalkotott tudományos munka. Bár több különálló tanulmányból áll, mégsem kelti azt az érzést, hogy darabokra hullana, mert a tematika szervesen összekapcsolja őket. Az első kettőt az egyháztörténelem, a második kettőt az egyházjog témakörében készítette. Tehát két alapterületre tekint: a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház 20 századi egyháztörténelmét és a református egyházjogot (különös tekintettel a két világháború közötti egyházi jogpolitikára). Ezzel áttekinthető mértékig leszűkül mind az egyháztörténelem, mind a jogtörténet mezője, tehát a reális áttekintésnek nagyobb esélye van. A jelöltnek a téma nem új, szaktanulmányai jelentek meg mind az egyháztörténet, mind a jogtudomány területén. Ezek többsége nemcsak a feldolgozó irodalom eredményeit összegezi és rendszerezik, hanem bőven található bennük ez idáig ismeretlen és publikálatlan levéltári anyag is. Sőt, ő maga személyesen és tevőlegesen is hozzájárult nem egy rendezetlen levéltári iratköteg feltárásához és szakszerű levéltári rendezéséhez. Az eredeti levéltári anyag, természetesen, nagy mértékben emeli valamennyi tanulmánya és könyve tudományos értékét, és új, friss adatokkal teszi gazdagabbá az eddigi ismereteket. De nemcsak a levéltári kutatómunka a jelölt erőssége, hanem a szakirodalom pontos és alapos ismerete is. Irodalomjegyzékéből kiderül, hogy a legújabb publikációkat is ismeri.

2. A téma aktualitása

A magyar református szakirodalomban igen kevés olyan tanulmány született ez idáig, amely az egyháztörténelem 20. századi folyamatait tárja fel, még kevesebb olyan, amely az Európai Unió egyházpolitikájával foglalkozik. A történészek között eluralkodott az a hallgatóságos, cinkos vélekedés, hogy a jelenkorral foglalkozni nem is olyan nagy dolog. Az igazi történész a 300-400, vagy még ennél is több esztendővel történt eseményeket rekonstruálja, mert ez igazán derék dolog, hiszen többletképzettséget igényel (paleográfiai ismeret, latin nyelvismeret stb.), míg ezzel szemben a 20. század kutatójának könnyű dolga van: rengeteg levéltári anyag áll a rendelkezésére, nem kell megküzdenie kihalt tudományos nyelvekkel stb. Ez a vélekedés, természetesen, hamis. Mert a közelmúlt legalább annyi figyelmet érdemel, mint a korábbi korok. Időben sokkal közelebb van mihozzánk, ezért a konklúziók életbe vágóbbak, mert jelenünk ezek meghosszabbításai. A jelölt szándékosan vagy ösztönösen felismerte ezt az igazságot, és a 20. század egyházi történéseit ebben a kontextusba helyezi. Minden témájának közvetlen meghosszabbításai vannak a jelenkori felvidéki egyházban. Olyan ez, mint az ok és okozat közvetlen összekapcsolódása. Ha nem ismerjük az okot, nem érzük az okozatot. Nos, a jelölt a mai egyház jelen állapotának az okait tárja fel, amely visszanyúlik a közelmúltba, és amelyek közvetlenül meghatározták az egyházi élet későbbi alakulását, tehát a régi okoknak köszönhetően alapjában és lényegében megismerhető a jelen okozat, vagyis a történés. Ez adja az egyháztörténeti téma aktualitását.

Ami a második témakört illeti, arról is elmondható, hogy abszolút aktuális. Az európai országok szerkezetébe került Középkelet-Európa, jelesen a Felvidék, új kihívások előtt áll, amikor református egyháza újra definiálni akarja magát. A megváltozott körülmények szerkezetének, jogi alapjának ismerete segíti hozzá az egyházat a tisztánlátáshoz. Helyesen

látja, hogy az EU az egyházak létezését az egyéni szabadságjogokból vezeti le, és azt is, hogy ez szemben áll a mindenkori egyház önmeghatározásával. Ha tehát ismerjük az EU egyházfelfogását könnyebb az egyház létjogosultságát, szolgálatát ebben a gondolkodási rendszerben védelmezni, és nem kell föltétlenül artikuláljuk a magunk ettől eltérő álláspontját. Még a legaktuálisabb kérdésre, a COVID-19 egyházat érintő jelenségére is kitér.

3. A munkában vállalt célok teljesítése

A szaktanulmányokkal, úgy tűnik, az egyes tudományágak területén jelentkező hiátusokat kívánja feltölteni. Kellő távlatból szemlélve, a mozaikokból többé-kevésbé összeállni látszik az összkép, teljessé tételére és a továbbra is megmaradt fehér foltok kiegészítésére nézve a jelölt kutatói képességei, a téma iránti elkötelezettsége mindenképpen bizakodással és reménységgel töltenek el. A kutatása eredményeként született szaktanulmányokkal a felvidéki egyház történelmének egyes ismereti lakúnait tartalommal öltötte fel, tehát célját tökéletesen elérte. Ezeknek köszönhetően a kort és a két témakört ma már árnyaltabban, részletesebben, pontosabban ismerheti az egyháztörténelem tudományága.

4. Alkalmazott módszer

A szaktanulmány munkamódszere megfelel a tudományos munkák által támasztott követelményeknek, noha, a jelölt bevallása szerint, sajátos lábjegyzet-hivatkozást használ: igyekszik betartani a Selye János Egyetem irányelvét. Mindazonáltal jegyzetei szakszerűek, nyomon lehet követni általuk a téma egyes vonatkozásait a szakirodalomban. A levéltári anyag hivatkozása ugyancsak szakszerű. A jelölt jól tájékozódik a szakirodalomban, új adatokkal gyarapítja az eddig megjelent feldolgozó irodalmat, új eredményekkel gazdagítja a Felvidék egyháztörténelméről eddigéle publikált ismereteket, kritikai megjegyzésekkel bizonyítja önálló gondolkodását. Nyelvezete tudományos, érthető, mondatait logikusan építi fel, a tézis szerkezete áttekinthető, jegyzetei megfelelnek a tudományos értekezések által támasztott elvárásoknak. A szakirodalom jegyzéke bőséges, a kutatás értékét növeli, hogy nemcsak a publikált irodalmat dolgozza fel, hanem az egyházi levéltárak anyagát is. A szakirodalom korszerű. Példáját adta annak, hogyan kell szakszerűen feldolgozni és összeállítani valamelyik összefüggő területi egység egyháztörténelmét, ezért minta lehet azok számára, akik hasonló témával kívánnak foglalkozni.

5. Eredmények, új ismeretek

Az új ismeretet valamennyi szaktanulmány közöl, de a legszemléletesebb talán a losonci teológiai képzés kapcsán ragadható meg. A jelölt épp csak érinti mindazt, amit az elődök ezzel kapcsolatosan feltártak, és teljesen új dimenzióval egészíti ki, amikor a losonci teológián történő tudományművelést veszi górcső alá, és az oktatás megszervezésének ismertetésével, rendszerének felvázolásával hoz újat a korábbi eredmények mellé, megállapítván, hogy a korabeli losonci teológiai oktatás igencsak korszerű szakirodalomra támaszkodott, és a legmodernebb és legfrissebb tudományos eredményeket tárta a tanulók elé.

6. A munka hozadéka a további kutatások elősegítése szempontjából

Helyszűke miatt csupán csak egyetlen olyan példát emelek ki a dolgozatokból, amely magában hordozza a további kutatás indítékát és lehetőségét. A jelölt kitér az uralkodó előtt letett hűségesküre, külön alfejezetet szentelve neki. A korabeli dokumentumokból az tűnik ki, hogy a hűségeskü megtagadása nemcsak csendes ellenállás, hanem már-már rebellis ellenszegülés

az új államhatalommal szemben. A hűségeskü letétele, az állami támogatás fejében, meghunyászkodó lojalitást jelentett. Holott, ha megnézzük ennek a történelmi alakulását sosem volt a nép/nemzet iránti elkötelezettség feladása. Érdemes lenne tehát elindulni a téma történelmi előzményeinek a feltárása mentén, mert nemcsak történelmi, hanem jogtörténeti ismereteket is bőven tartalmaz. Ami a történelmi előzményeit illeti, legalábbis Erdélyben, az 1591. évi országgyűlési dekrétumban rendeli el, az 1653. évi Approbatae Constitutiones törvénykönyv pedig külön cikkbe foglalja a négy bevett vallás püspökei számára. Ez még az 1848-at követő legsötétebb korszakban is biztosította az egyházak önállóságát és függetlenségét az állammal szemben. Érdemes lenne megnézni ebből a szempontból a kérdés alakulását a Felvidéken is, akár a párhuzamos jelenség reményében is. Ami a jogtörténeti érdekességet illeti, az egyháziak mindig külön hangsúlyozták, és szinte-szinte feltételül szabták a mindenkori uralkodónak, hogy a hűségesküvel eléőállt viszonyt nem az uralkodói jus supremae inspectionis-nak, hanem jus advocatae-nek kell meghatároznia, vagyis az uralkodó, a hűségesküt követő viszonyban, nem a legmagasabb egyházellenőrzési jogát gyakorolja, hanem azt, amely az egyház támogatását, védelmét jelenti. Az egyházak tehát a lelkiismereti szabadságra és a vallás szabad gyakorlásának sértetlenségére hivatkoznak, mint a püspöki esküjért járó méltányos következményre az állam részéről. Ennek megfelelően 1920 után egyházaink az eskü lényegét annak megerősítésében látták, hogy a mindenkori hatalom ennek fejében tiszteletben tartja az egyház autonómiáját, belső önrendelkezési jogát. A hatalom viszont nem eszerint rendezte viszonyát az egyházzal. Ennek kifejtése igazi inyenccfalat lehet a jelöltnek, aki mind az egyháztörténettel, mind az egyházi jog történetével igen magas tudományos színvonalon foglalkozik.

7. Az opponens véleménye, ajánlása a habilitált doktor cím odaítéléséről

A szaktanulmány elolvasása után megerősödött azon meggyőződésem, hogy a jelöltnek megvannak azok a tudományos kompetenciái, amelyek szükségesek a kutatáshoz és szaktanulmányok elkészítéshez, következésképpen alkalmas doktori tanulmányok koordinálására. Ezért tisztelettel ajánlom, hogy ítéljék oda neki a habilitált egyetem tanár fokozatot.

Kiváló tisztelettel:

Buzogány Dezső